

PORADNICTWO KANONICZNE

Ze względu na niską świadomość społeczeństwa w zakresie procesu kanonicznego istnieje potrzeba zwracania się z prośbą o pomoc do wykwalifikowanych w tym zakresie osób. Istnienie odpowiednich punktów konsultacyjnych, w których możemy uzyskać fachową poradę i pomoc jest konieczne. Ważne jest to, aby informacji udzielały kompetentne do tego osoby, tj. dobrze znające prawo kanoniczne. W praktyce najczęściej spotykamy się z udzielaniem pomocy w zakresie problematyki stwierdzenia nieważności małżeństwa sakramentalnego, które często niepoprawnie określane jest mianem „rozwód kościelny” lub „unieważnienie małżeństwa kościelnego”. Na całokształt procesu kanonicznego składa się faza przedprocesowa i faza procesowa. Zanim sprawa zostanie skierowana do sądu i merytorycznie rozpatrzona zachodzi szereg innych przedprocesowych czynności [1, 42]. Pierwszą z nich jest zazwyczaj skierowanie się z prośbą o radę do proboszcza lub wikariusza danej parafii. Inne instytucje z zakresu poradnictwa kanonicznego, z których możemy skorzystać to poradnie kanoniczne działające przy parafiach, punkty uniwersyteckich poradni prawnych, w których działają sekcje prawa kanonicznego, parafialne poradnie rodzinne oraz profesjonalne kancelarie kanoniczne. Można wystąpić również o poradę do sądu kościelnego. Katalog tych podmiotów ten nie jest katalogiem zamkniętym. Powołanie do życia w/w punktów poradnictwa kanonicznego i prawno-kanonicznego jest konieczne i spotyka się z dużym zainteresowaniem wiernych. Udzielenie kompetentnej porady jest obowiązkiem osób, które zostały mianowane do pomocy małżonkom. Poradnictwo kanoniczne stanowi przejaw troski o Kościół, prawa i obowiązki stron w procesie, a także pozwala wyeliminować nieporozumienia na gruncie natury orzeczeń sądów kościelnych [2].

Porady u proboszcza lub parafialnego wikariusza stanowią pierwsze źródła wiedzy na temat procesu kanonicznego. Najczęściej odbywa się to w taki sposób, że osoba zainteresowana udaje się do duchownego na rozmowę, w trakcie której przedstawia problem i uzyskuje radę, jak dalej powinna postępować w sprawie. Zatem uzyskanie pomocy uzależnione jest w tym wypadku od stawiennictwa osoby zainteresowanej [1, s. 42]. Proboszcz lub inny duchowny udzieli informacji, czy zachodzą przesłanki skierowania sprawy na drogę sądową, a także wskaże alternatywne metody rozwiązania problemu. Każda osoba powołana do udzielania porad dotyczących problematyki prawa kanonicznego w pierwszej kolejności powinna dążyć do pogodzenia się małżonków, o ile to oczywiście możliwe.

Często przy parafiach działają poradnie prawa kanonicznego. Bezpłatnych porad dotyczących kościelnego procesu udziela tam wykwalifikowana kadra. Jest to rodzaj nieodpłatnej pomocy, z której może skorzystać każdy. Parafialna poradnia prawa kanonicznego umożliwia wiernym: zrozumieć sens i przebieg procesu kościelnego o stwierdzenie nieważności małżeństwa, pomóc w zebraniu odpowiedniego materiału dowodowego, znaleźć przesłanki na podstawie których można taki proces przeprowadzić, spełnić wymogi formalne, co do rozpoczęcia procesu. Ponadto przy parafiach działają lub powinny działać poradnie rodzinne. Pomoc rodzinna udzielana jest przez powołanego do tego doradcę życia

rodzinnego. Może nim być osoba w wieku 25-60 lat, która ma minimum średnie wykształcenie oraz wiedzę z zakresu psychologii i teologii małżeństwa i rodziny. Poradnictwo rodzinne oferuje pomoc: w ukazywaniu wymiaru miłości rodzinnej i małżeńskiej, kształtowaniu postaw i zachowań prorodzinnych, rozwiązywaniu problemów rodzinnych oraz wychowawczych [3].

Ciekawym rozwiązaniem wydaje się powołanie do życia uniwersyteckich poradni prawnych. Są to punkty, w których można bezpłatnie uzyskać pomoc od studentów prawa lub prawa kanonicznego. Działalność ta ma charakter wolontariatu. W zamian za udzieloną pomoc studenci zdobywają cenne doświadczenie. W wielu tego typu poradniach funkcjonuje podział na tzw. sekcje. Wyróżnić wśród nich można, np. sekcję prawa cywilnego, finansowego, administracyjnego czy kanonicznego. W tych dziedzinach prawa studenci starają się pomóc zainteresowanym petentom. Warto zaznaczyć, że nad działalnością uniwersyteckich poradni prawnych zawsze czuwa opiekun, który jest wykwalifikowany pracownikiem naukowym. Przykładem takiej poradni w Polsce jest studencka poradnia działająca przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, gdzie sekcją prawa kanonicznego zarządza ks. dr Wojciech Witkowski. Problematyka, z którą można się zwrócić o pomoc do studentów dotyczy prowadzenia spraw o nieważność małżeństwa w sądach kościelnych, spraw z zakresu życia sakramentalnego oraz spraw z zakresu prawa zakonnego [4].

Najszerszą pomoc oferują kanoniczne kancelarie prowadzone przez zawodowych adwokatów kościelnych. Trzeba jednak pamiętać o tym, żeby zgłaszać się do kancelarii, którym udzielona została aprobata biskupa diecezjalnego [2]. Należy pamiętać również, że ten rodzaj poradnictwa jest odpłatny. Adwokaci kościelni muszą spełniać podstawowe kryteria naturalne, m.in. mieć pełną zdolność używania rozumu, umieć przemawiać, rozmawiać i słuchać [5, s. 133]. Ponadto zgodnie z kan. 1483 Kodeksu Prawa Kanonicznego nakłada się na nich dodatkowe warunki formalne, jak bycie katolikiem, posiadanie tytułu doktora prawa kanonicznego lub bycie biegłym w tej dziedzinie, zatwierdzenie przez biskupa diecezjalnego, nienaruszona sława i pełnoletność. Zainteresowany może udać się do kancelarii kanonicznej zazwyczaj po wcześniejszym kontakcie telefonicznym lub mailowym, co wynika z niewielkiej ilości adwokatów kościelnych w Polsce. Przyszła strona procesowa udziela adwokatowi wszystkich niezbędnych informacji i możliwie najdokładniej opisuje stan faktyczny. Zadaniem adwokata jest m.in. doradztwo prawne. Jeśli sprawa kwalifikuje się na drogę sądową wówczas pomoc obejmuje także sporządzenie pism procesowych. Możliwe jest także reprezentowanie stron procesowych w charakterze pełnomocnika lub/i adwokata. W ramach oferowanych przez adwokatów kościelnych usług wymienić można: konsultację przedprocesową, pomoc w sporządzeniu skargi powodowej oraz innych pism procesowych, pomoc w doborze materiału dowodowego, konsultację prawną w trakcie procesu, na każdym jego etapie. Katalog porad prawnych z zakresu prawa kanonicznego jest bardzo szeroki. W jakich sprawach można zwrócić się o pomoc? Najczęściej spotykanym problemem, z jakim borykają się małżonkowie jest nieważność małżeństwa. Rolą adwokata kościelnego jest wskazanie przesłanki ewentualnej nieważności i dalsze pokierowanie postępowaniem w sprawie. Poradnictwo kanoniczne może dotyczyć także formalności przedmałżeńskich, przyjmowania innych sakramentów i sakramentaliów (np. pogrzebu), dopuszczalności drogi sądowej w przypadku separacji lub niedopełnienia

małżeństwa. Często zdarza się również, że mimo iż przesłanki nieważności małżeństwa nie da się wskazać, małżonek nie chce dalej trwać w tym małżeństwie. Dzieje się tak z różnych, określonych indywidualnie przyczyn, które wykluczają możliwość wywiązywania się z obowiązków małżeńskich względem współmałżonka. Wówczas zdarzają się sytuacje, że ksiądz odkłada ochrzczanie dziecka i pomoc z zakresu poradnictwa kanonicznego będzie nieoceniona.

W fazie procesowej pomoc sprowadza się do interpretacji pism i dokumentów otrzymywanych z sądu kościelnego oraz ich sporządzanie w toku sprawy. Ponadto zawsze można liczyć na wsparcie duchowe w trudnej atmosferze towarzyszącej procesowi. Wiele kancelarii oferującej porady z prawa kanonicznego umożliwia swoim klientom zadawanie pytań i pomoc online. Są to tzw. e-porady. Z tej możliwości pomocy korzysta się za pośrednictwem strony internetowej danej kancelarii – zazwyczaj w oddzielnej zakładce jest opcja „porada online”. Udzielenie pomocy w takiej formie odbywa się poprzez wypełnienie i odesłanie formularza zawierającego szereg pytań, dzięki którym adwokat może ustalić faktografię i stan sprawy. Następnie osoba wypełniająca formularz umawiana jest na spotkanie celem zadawania kolejnych pytań, mających na celu uszczegółowienie sytuacji. E-porady udzielane są ostrożnie, gdyż zawsze realne spotkanie daje większą swobodę rozeznania się w sprawie oraz zaproponowania satysfakcjonującego rozwiązania.

Ostatnim etapem prowadzenia naszej sprawy przez adwokata kościelnego jest skierowanie jej na drogę postępowania przed sądem kościelnym. Postępowanie wszczynane jest na wniosek, poprzez złożenie skargi powodowej przed właściwym sądem biskupim. Po wpłynięciu pisma zapada decyzja o przyjęciu sprawy, jeśli jest pozytywna wówczas wyznaczany jest trybunał oraz obrońca węzła małżeńskiego. Trybunał jest kolegialny, zawsze trzyosobowy. W kolejnym kroku zbierane są dowody. Pierwszym z nich jest przesłuchanie stron, potem świadków (co najmniej trzech), można powołać również biegłego. Następnie wyznaczony obrońca węzła małżeńskiego weryfikuje przebieg procedury. Na końcu sędziowie wydają wyrok, od którego można się odwoływać. Na wszystkich etapach postępowania w fazie procesowej istnieje możliwość odpłatnego korzystania z pomocy adwokata kościelnego. Jest to nawet wskazane ze względu na to, że sprawy z zakresu problematyki prawa kanonicznego są zwykle skomplikowane i trwają nawet kilka lat. Szacuje się, że w tej chwili 1/3 zawartych małżeństw rozwodzi się w drodze postępowania cywilnego. Także na gruncie prawa kanonicznego problemów małżeńsko-rodzinnych pojawia się coraz więcej. Ustawodawca kościelny wychodząc temu naprzeciw umożliwia pomoc wiernym w tym zakresie. Kodeks Prawa Kanonicznego wskazuje nie tylko na niezbędność przygotowania przyszłych małżonków do sakramentu, ale równie mocno akcentuje potrzebę udzielania pomocy w późniejszym życiu małżeńsko-rodzinnym. Obserwując wzrost zainteresowania punktami poradnictwa kanonicznego można dojść do wniosku, że nie są to tylko martwe przepisy, ale regulacje, które wcielone w życie z powodzeniem cieszą się aprobatą wiernych.

Bibliografia

1. Szychmiller R., Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego, Olsztyn 2003.
2. Procedury w sprawach małżeńskich i rodzinnych. Teoria i praktyka, red. J. Krzywkowska, R. Szychmiller, Olsztyn 2016.

3. URL: <http://synod.diecezja.legnica.pl>
4. URL: http://www.kul.pl/sekcje,art_58160.html
5. Sztychmiller R., Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka, Olsztyn 2000.

Andrzej Dzikowski
lek. wet., mgr
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska

INWENTARZ ŻYWY W MAJĄTKU PROBOSZCZA-BENEFICJATA W ŚWIEŁE UCHWAŁ SYNODÓW DIECEZJALNYCH KIELECKIEGO, LUBELSKIEGO I TARNOWSKIEGO Z LAT 1927-28

W świetle dawniejszego prawa kanonicznego, zarówno nieskodyfikowanego, jak i skodyfikowanego, beneficjum plebańskie było istotnym składnikiem faktycznym sprawowania urzędu proboszcza. W skład beneficjum plebańskiego mogły wchodzić nie tylko nieruchomości, lecz także rzeczy ruchome, w tym zwierzęta gospodarcze i dzikie. Jak w każdym przypadku stykania się interesów majątkowych i ekonomicznych z misją Kościoła, sytuacja ta mogła rodzić patologie, np. symonię, konflikty związane z prawem patronatu, nakładami i kosztami, alienacją mienia beneficjalnego czy też z rozliczeniami między proboszczem ustępującym a przychodzącym.

By temu przeciwdziałać, ojcowie synodalni [7] licznych diecezji polskich w latach 20. i 30. ub. wieku wydali liczne uchwały regulujące tę materię. W niniejszej pracy wybrano diecezję tarnowską, wchodzącą w skład metropolii łacińskiej lwowskiej i ziem b. zaboru austriackiego, oraz należące do metropolii warszawskiej i ziem b. zaboru rosyjskiego diecezje kielecką i lubelską. Zamiarem autora było wybranie reprezentatywnych diecezji o podobnym poziomie rozwoju ekonomiczno-gospodarczego, podobnych warunkach socjo-ekonomicznych i rozdrobnieniu majątkowym, a jednocześnie poddanych przez okres zaborów różnemu prawu państwowemu.

Zbadane i poddane analizie i interpretacji zostaną uchwały synodów: kieleckiego z 1927 r. [12, s. 72-75, 86-89, 222-233, 274-276] oraz lubelskiego z 1928 r. [13, s. 12-13, 47-48, 61, 71-72] jako treściowo zbliżone i wzajemnie zależne, oraz powielające schematyczny program minimalny, a jako przeciwwaga do nich, wyróżniające się na tym tle uchwały pierwszego synodu tarnowskiego z 1928 r. [11, s. 11, 106-117, 158-159, 203-210], zawierające bardzo szczegółowe, lecz miejscami kazuistyczne regulacje w odniesieniu do badanej problematyki. Pomocniczo zbadane zostaną normy ogólnokościelne Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. [2 i 4, kan. 130, 461, 465, 1410, 1431-1447, 1472-1481, 1487-1488, 1495-1497, 1499-1512, 1518-1528, 2147] oraz ogólnokrajowe – pierwszego polskiego synodu plenarnego z 1936 r. [14, uchw. 18, 19, 138-142].

Zbadana, przedstawiona i omówiona zostanie problematyka miejsca zwierząt w beneficjum plebańskim, wizytacji dziekańskich, inwentarza, a także rozliczeń proboszczów ustępujących i zabezpieczenia majątku proboszczów zmarłych. Należy zaznaczyć, że uchwały synodów diecezjalnych i synodu plenarnego dotyczyły najczęściej w swoim literalnym brzmieniu jedynie nieruchomości; określały one jednak ogólne wytyczne gospodarowania mieniem beneficjalnym. Przedmiotem rozważań w niniejszej pracy są jedynie beneficja plebańskie, a więc